

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

С. К. КОСТЮЧКОВ

**ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З КУРСУ «ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ
ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»
для магістрантів спеціальності 231 «Соціальна робота»
закладів вищої освіти**

Методичні рекомендації

Херсон 2019

*Обговорено на засіданні Науково-методичної ради
соціально-психологічного факультету (Протокол № 2 від 22.10.2018)
Схвалено НМР ХДУ (Протокол № 2 від 14.12.2018)
Рекомендовано до друку Вченою радою ХДУ (Протокол № 5 від 27.12.2018)*

Підготував:

Костючков С.К. – кандидат політичних наук, доктор філософських наук,
професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та
соціології Херсонського державного університету

Рецензенти:

Робак І.Ю. – доктор історичних наук, професор кафедри суспільних наук
Харківського національного медичного університету

Червона Л.М. – кандидат філософських наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу лідерства та
інституційного розвитку вищої освіти Інституту вищої освіти
НАПН України

Костючков С.К.

К 72 Плани семінарських занять з курсу «Основи соціальної держави та громадянського суспільства» для магістрантів спеціальності «Соціальна робота» вищих навчальних закладів. Методичні рекомендації. – Херсон: Айлант, 2019. – 40 с.

ISBN 978-966-630-249-9

Плани семінарських занять з курсу «Основи соціальної держави та громадянського суспільства» для магістрантів спеціальності «Соціальна робота» вищих навчальних закладів. Методичні рекомендації розроблено на основі авторської програми нормативної навчальної дисципліни «Основи соціальної держави та громадянського суспільства» і навчального посібника автора «Основи соціальної держави та громадянського суспільства».

ISBN 978-966-630-249-9

© Костючков С.К., 2019

ЗМІСТ

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА».....	8
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ «ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА».....	10
Семінар 1. Соціальна політика як складова державної політики	10
Семінар 2. Держава: основні поняття, сутність, ознаки; характеристика соціальної держави.....	12
Семінар 3. Роль інститутів громадянського суспільства в реалізації соціальної політики	14
Семінар 4. Людина як об'єкт соціальної політики.....	16
Семінар 5. Законодавче та організаційне оформлення соціальної держави.....	18
Семінар 6. Роль місцевого самоврядування в реалізації соціальної політики	20
Семінар 7. Соціальна політика в галузі охорони здоров'я.....	22
Семінар 8. Соціальна політика у сфері освіти.....	24
Семінар 9. Соціальна політика та екологічна безпека.....	26
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК.....	29
ДОДАТКИ	Ошибка! Закладка не определена.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»

Характерною рисою сучасного етапу історичного розвитку України є гуманізація всіх сфер суспільного життя, модернізація відносин між різними соціальними групами, політичними партіями, громадськими інститутами. Масштабні зміни в соціально-політичному розвитку української держави обумовлені процесами економічного реформування, демократизації, формуванням громадянського суспільства, в якому можлива й необхідна реалізація всіх прав і свобод людини. Надійні гарантії реальної участі громадянина у вирішенні місцевих і загальнодержавних проблем можна забезпечити лише за умови існування правової демократичної держави і вільного громадянського суспільства.

Соціальна політика держави полягає саме в тому, щоб на найвищому рівні здійснювати координацію інтересів людини і громадянина з інтересами держави і суспільства. Така спрямованість відповідає цілям створення сучасної демократичної, правової, соціальної держави, якою відповідно до Конституції є Україна. Найвищими цінностями української держави визнаються людина, її права і свободи, а також можливості їх збереження.

Реальність побудови соціальної правової держави і громадянського суспільства в Україні на основі оптимально функціонуючої державної політики залежить від вирішення цілого ряду проблем політичного, соціального та економічного характеру: досягнення високого рівня розвитку вітчизняної промисловості на основі прогресивних економічних концепцій, що враховують інтереси всіх категорій громадян; усунення виникаючих на цій основі соціальних протиріч в області права і закону; розвитку політичної і правової системи держави, посилення ролі громадських формувань тощо.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Держава і громадянське суспільство – сфери реалізації соціальної політики.

2. Реалізація соціальної політики в різних сферах суспільного життя.

Мета курсу: формування у студентів системних знань про соціальну політику держави, громадянську сферу суспільного життя, що повинно забезпечувати уміння самостійно аналізувати суспільно-політичні явища та процеси, робити свідомий політичний вибір, посідати активну життєву позицію, а також допомогти майбутньому спеціалісту у формуванні цілісної гуманістичної, патріотичної світоглядної позиції.

Завдання курсу:

Теоретичні:

– сформувати у студентів погляди на концепції соціальної держави видатних мислителів минулого та сучасності;

– сприяти формуванню знань про основні поняття в галузі соціальної держави і громадянського суспільства, структури соціальної системи держави

та громадянського суспільства, типологію соціальних держав, основних соціальних інститутів, утворень, елементів;

– сформуувати у студентів уявлення про основні точки зору на найбільш суперечливі проблеми соціальної держави та громадянського суспільства.

Практичні:

– забезпечити реалізацію навичок студентів давати основні характеристики соціально-політичним системам та процесам сучасної України;

– визначати основні напрями та протиріччя процесу формування соціальної держави та громадянського суспільства, факторів реалізації соціальної політики держави в різних сферах суспільного життя.

Перелік знань та умінь студентів:

після вивчення курсу «Основи соціальної держави та громадянського суспільства» **студенти повинні знати:**

– об'єкт, предмет, систему категорій та методи соціальної політики, впевнено оперувати термінами і володіти понятійно-категоріальним апаратом;

– основні світові політичні тенденції в галузі соціальної держави та громадянського суспільства, концепції і напрями, характеристики різних вчень про політику соціальної держави та громадянське суспільство, типологію соціальних держав, основних соціальних інститутів, утворень;

– сутність суспільно-політичного життя, соціальних відносин і процесів, права людини і громадянина, сутність функціонування різних політичних систем і режимів в контексті соціальної політики;

– основні стратегічні напрями розвитку соціальної держави та громадянського суспільства, базові засади соціальної політики, місце, роль і статус України в глобальній соціально-політичній сфері;

– теоретичні та практичні компоненти соціально-політичного знання, їх роль у підготовці державних рішень, у забезпеченні особистісних прагнень до усвідомленого суспільно-політичного життя.

Студенти повинні вміти:

– користуватися сучасною методологією аналізу стану розвитку соціальної держави та громадянського суспільства;

– оволодівати навичками активної суспільно-політичної участі та культури;

– орієнтуватися в розмаїтті процесів формування й розвитку соціальної держави та громадянського суспільства;

– знаходити, оцінювати та застосовувати різноманітні інформаційні джерела;

– використовувати надбані знання та навички в своїй професійній і громадській діяльності.

Структура компетенцій студентів:

I. Універсальні (ключові):

1.1. Загально-наукові – здатність здійснювати операції аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення генерувати ідеї, набувати нові знання;

1.2. Загально-культурні – спроможність аналізувати й оцінювати досягнення національної та світової науки й культури; володіти рідною та іноземною мовами, виявляти толерантну в умовах культурних, мовних і релігійних відмінностей між людьми та народами; здатність до саморозвитку і самовдосконалення; здатність зберігати фізичне, соціальне, психічне та духовне здоров'я – своє та інших людей;

1.3. Соціально-особистісні – комунікабельність, соціальна взаємодія, громадянськість, толерантність, гуманність, цінності та традиції національної культури, відповідальність, ініціативність, цілеспрямованість, організованість.

II. Професійні:

2.1. Соціально-правова – знання і уміння в сфері взаємодії з суспільними інститутами і людьми, а також володіння прийомами професійного спілкування і поведінки;

2.2. Спеціальна – підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, уміння вирішувати типові професійні завдання і оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно набувати нових знань і умінь за фахом;

2.3. Персональна – здібність до постійного професійного зростання і підвищення кваліфікації, а також реалізації себе в професійній діяльності;

2.4. Аутокомпетентність – адекватне уявлення про свої соціально-професійні характеристики і володіння технологіями подолання професійних деструкцій;

2.5. Екстремальна – здатність діяти в екстремальних ситуаціях.

Очікувані результати навчання:

Засвоєння студентами курсу «Основи соціальної держави та громадянського суспільства» передбачає актуалізацію наступних навчальних результатів:

1. Знання й розуміння основ соціальної держави та громадянського суспільства на рівні, необхідному для досягнення визначених результатів освітньої програми.

2. Здатність продемонструвати необхідні знання основ соціальної держави та громадянського суспільства, в тому числі, як мінімум, обізнаність щодо сутності соціальної політики як складової державної політики; основних понять, сутності, ознак, характеристик соціальної держави; ролі інститутів громадянського суспільства в реалізації соціальної політики; людини як об'єкту соціальної політики; законодавчого та організаційного оформлення соціальної держави; ролі місцевого самоврядування в реалізації соціальної політики.

3. Здатність ефективно працювати в національному та міжнародному контексті як особистість і як член команди, а також ефективно співпрацювати зі спеціалістами відповідного професійного спрямування.

4. Знання й розуміння ключових засад основ соціальної держави та громадянського суспільства на рівні, необхідному для досягнення інших результатів програми курсу «Основи соціальної держави та громадянського

суспільства», в тому числі – певна обізнаність у останніх досягненнях соціально-політичної науки.

5. Розуміння широкого міждисциплінарного контексту навчального курсу «Основи соціальної держави та громадянського суспільства».

6. Здатність аналізувати соціально-політичні проблеми сучасності, державу і громадянське суспільство – як сферу реалізації соціальної політики, а також соціальну політику в різних сферах суспільного життя.

7. Здатність здійснювати пошук літератури, консультиватися й критично використовувати наукові бази даних та інші відповідні джерела інформації, здійснювати моделювання та аналіз з метою детального вивчення й дослідження наукових проблем відповідно до професійної спеціалізації.

8. Здатність збирати й інтерпретувати наукові дані, аналізувати складнощі в межах професійної спеціалізації для донесення суджень, які відбивають відповідні соціальні та етичні проблеми.

9. Здатність ефективно спілкуватися з питань інформації, ідей, проблем та рішень із науковим і професійним співтовариством і суспільством загалом.

10. Здатність самостійно відстежувати розвиток соціально-політичного життя суспільства.

11. Здатність студента отримувати й презентувати нові наукові результати в галузі політології, державотворення, соціальної політики, підтверджені участю в конкурсах наукових робіт, олімпіадах, наявністю публікацій у збірках наукових праць студентів.

Міждисциплінарні зв'язки

Дисципліна «Основи соціальної держави та громадянського суспільства» посідає важливе місце в навчальному процесі, оскільки надає методологічні, методичні знання, допомагає сформуванню практичних вміння щодо аналізу, оцінки форм і методів роботи державних органів та інститутів громадянського суспільства, кваліфікаційного тлумачення національного законодавства. Вона має зв'язок з такими дисциплінами як «Політологія», «Соціологія», «Філософія», «Соціальне управління», «Теорія держави і права», «Політичний менеджмент», «Правознавство» та ін.

Методичні рекомендації розроблено на основі авторської навчальної програми «Основи соціальної держави та громадянського суспільства»¹ та навчального посібника «Основи соціальної держави та громадянського суспільства»².

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 105 годин, 3,5 кредита ЄКТС.

¹ Модернізація змісту професійної підготовки магістрів соціальної роботи: навчально-програмне видання / Т. Г. Вермієнко, В. О. Гуріч, Т. О. Дмитренко, С. В. Копилова, Т. В. Коршун, С. К. Костючков, О. В. Федорова, Т. О. Черкашина, Т. М. Швець; укладач С. В. Копилова. – Херсон: вид-во ФОП Вишемирський В. С. – 2018. – С. 57-66.

² Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: Навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – 256 с.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»

Тема 1. Соціальна політика як складова державної політики

Сутність поняття «політика». Політика, її специфіка, різновиди, структура та функції. Соціальна політика: поняття й сутність. Цілі, пріоритети та принципи соціальної політики. Роль соціальної політики в суспільному житті.

Тема 2. Держава: основні поняття, сутність, ознаки; характеристика соціальної держави

Поняття держави, її ознаки та сутність. Характерні риси соціальної держави. Соціальна сфера – область реалізації соціальної політики держави. Ціннісний аспект соціальної політики держави.

Тема 3. Роль інститутів громадянського суспільства в реалізації соціальної політики

Сутність громадянського суспільства, його еволюція та особливості сучасного розвитку. Історичний нарис розвитку громадянського суспільства в Україні. Роль структур «третього сектора» в розвитку соціальної держави. Взаємодія держави та громадянського суспільства як суб'єктів соціальної політики. Перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні.

Тема 4. Людина як об'єкт соціальної політики

Біосоціальна природа людини. Життя й благополуччя людини в ієрархії загально-значущих цінностей. Людина як засадничий компонент функціонування й розвитку громадянського суспільства. Соціальна організація громадянського життя людей.

Тема 5. Законодавче та організаційне оформлення соціальної держави

Європейські стандарти в галузі реалізації соціальної політики. Досвід соціальних реформ у країнах пострадянського простору. Моделі соціальної держави, шляхи та механізми їх реалізації. Системний підхід до проблеми інституціалізації соціальної держави.

Тема 6. Роль місцевого самоврядування в реалізації соціальної політики

Сутність поняття «місьцеве самоврядування». Історичні витоки місцевого самоврядування. Соціально-політична природа місцевого самоврядування. Роль місцевого самоврядування в становленні соціальної держави. Соціальні, правові та інституційні аспекти взаємовідносин держави та громадянського суспільства.

Тема 7. Соціальна політика в сфері охорони здоров'я

Історичний аспект державної політики в сфері охорони здоров'я. Охорона здоров'я – один із пріоритетних напрямів соціальної політики держави.

Нормативно-правове забезпечення соціальної політики в галузі охорони здоров'я в Україні. Міжнародно-правові норми в сфері охорони здоров'я. Соціальна політика в сфері охорони здоров'я в країнах пострадянського простору.

Тема 8. Соціальна політика в сфері освіти

Система освіти як важливий елемент суспільного життя й державного механізму. Освіта – стратегічний ресурс соціального розвитку суспільства. Законодавче забезпечення освітнього процесу в соціальній державі. Особливості освітньої політики в країнах Європи. Проблеми реформування української системи освіти.

Тема 9. Соціальна політика та екологічна безпека

Екологічна безпека – одна з ключових проблем ХХІ століття. Право людини на безпечне життєве середовище та порядок його здійснення в Україні. Екологічне законодавство в країнах пострадянського простору. Теоретичні засади й практичні аспекти соціальної екології. Міжнародний аспект екологічної політики.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ «ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»

СЕМІНАР 1. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

План семінару:

1. Сутність поняття «політика».
2. Політика, її специфіка, різновиди, структура та функції.
3. Соціальна політика: поняття й сутність.
4. Цілі, пріоритети та принципи соціальної політики.
5. Роль соціальної політики в суспільному житті.

Питання для дискусій:

1. Чому, на Вашу думку, завдання вдосконалення соціальності держави розглядається не як самодомінуюче, але як пов'язане із стратегічним політичним завданням – зміцненням держави?
2. Визначте основні етапи розвитку політичної науки. Як вони пов'язані з історичним процесом розвитку суспільства?
3. Прокоментуйте думку щодо сучасного розуміння політики як мистецтва державного управління заради суспільного блага.

Теми рефератів:

1. Політика як суспільне явище в античному світі.
2. Макс Вебер і його твір «Покликання до політики».
3. Роль політики в суспільному житті.
4. Принцип субсидіарності в соціальній політиці: специфіка реалізації в країнах Євросоюзу.
5. Соціальна політика країн із перехідною економікою – від планової до ринкової: практика реалізації в сучасній Україні.

Завдання для самостійної роботи:

1. Для позначення соціальності держави у різні часи використовувались різні поняття – соціальна держава, соціальна правова держава, держава благополуччя, держава благоденства тощо. Поясніть причини такого розмаїття визначень, дайте власне визначення соціальної держави, враховуючи специфіку сьогодення.
2. У зошит випишіть значення понять: антагонізм, антропоцентризм, атавізм, глобалізація, деструкція, інфраструктура, консолідація, ліберальна ідеологія, меценатство, партія політична, прерогатива, тоталітаризм.

Рекомендована література:

1. Бандур С. І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика: монографія / С. І. Бандур; Т. А. Заяць. І. В. Терон. – К.: ПРИНТ-ЕКСПРЕС, 2002. – 250 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології / А. Ю. Брегеда. – К.: КНЕУ, 2000. – 312 с.

3. Ганслі Т. М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки / Т. М. Генслі – К.: Основи, 1996 – 237 с.
4. Дікон Б. Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту: підручник / Б. Дікон, М. Халс, П. Стабс. – К.: Основи, 1999. – 346 с.
5. Деріга В. В. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник / В. В. Деріга. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – 178 с.
6. Іванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти / О. Л. Іванова. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 107 с.
7. Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – 256 с.
8. Костючков С. К. Політологія. Навчально-методичний посібник для студентів непрофільних спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» вищих навчальних закладів / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2013. – 50 с.
9. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект: колективна монографія / НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. – Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи, 2015. – 356 с.
10. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія / О. В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 244 с.
11. Політологічний енциклопедичний словник; упоряд. В. П. Горбатенко та ін. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
12. Політологія: Підручник / За заг.ред. І. С. Дзюбка, К. М. Левківського. – К.: Вища школа, 1998. – 415 с.
13. Політологія. Підручник для студентів вузів / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. – К.: Академія, 1998. – 368 с.
14. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики / Т. В. Семигіна. – К.: Києво-Могилянська академія, 2005. – 253 с.
15. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики: навчальний посібник / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. – К: МАУП, 2002. – 200 с.
16. Соціальна політика в Україні та сучасні стратегії адаптації населення: збірник наукових статей / Український інститут соціальних досліджень, Інститут соціології НАН України, Соціологічна асоціація України. – Київ: НВФ «Студцентр», 1998. – 204 с.
17. Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи / П. Спікер. – К.: Фенікс, 2000. – 400 с.
18. Цілі сталого розвитку 2016-2030; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
19. Шевчук П. І. Соціальна політика: навчальний посібник / П. І. Шевчук. – Львів.: Світ, 2003. – 400 с.

СЕМІНАР 2. ДЕРЖАВА: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ОЗНАКИ; ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

План семінару:

1. Поняття держави, її ознаки та сутність.
2. Характерні риси соціальної держави.
3. Соціальна сфера – область реалізації соціальної політики держави.
4. Ціннісний аспект соціальної політики держави.

Питання для дискусій:

1. У сучасному світі існує 257 держав, у 1981 році їх було 164, у 1900 – 80, тобто, спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості державних утворень на політичній карті світу. Спробуйте дати пояснення цьому явищу.
2. Проаналізуйте переваги і недоліки парламентської республіки у контексті сучасної політичної реальності.
3. Поміркуйте, яких же змін зазнала держава, як соціальне явище, протягом тисячоліть?

Теми рефератів:

1. Україна на політичній карті світу.
2. Ідея соціальної держави в теорії та практиці суспільних відносин.
3. У. Беверідж та його «держава добробуту».
4. Загальна декларація прав людини – епохальний документ ХХ століття.
5. Соціальна, правова держава в Україні: ключові питання теорії і практики.

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтесь із текстом Загальної декларації прав людини; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015. Проаналізуйте (письмово) сутність позитивних, негативних і колективних прав людини.
2. Надайте тексту завершеного вигляду: «У парламентській республіці формується на засадах, він складається з представників одної або кількох, які мають більшість у парламенті; парламент може шляхом висловити вотум довіри або недовіри діяльності в цілому (навіть відправити його у відставку) або главі, є главою держави, який або обирається парламентом, або колегією виборців, або прямим голосуванням народу; може розпустити або його нижню палату. Недоліками парламентської республіки вважаються нестабільність політики, її залежність від розташування сил у, часта зміна внаслідок вотумів недовіри. У сучасному світі в числі парламентських республік – Італія, Естонія, та інші».
3. У зошит випишіть значення понять: аксіосфера, апіорний, апостеріорний, атрибути держави, диференціація суспільства, еволюція, експлікація, екзистенціалізм, інтеграція, імплікація, іманентний,

іригація, конгеніальний, контент, ментальність, нонсенс, плюралізм, утилітарний.

Рекомендована література

1. Бандур С. І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика: монографія / С. І. Бандур; Т. А. Заяць. І. В. Терон. – К.: ПРІНТ-ЕКСПРЕС, 2002. – 250 с.
2. Бодуен Ж. Вступ до політології / Ж. Бодуен. – К.: Основи, 1995. – 174 с.
3. Горлач М. І. Політологія: наука про політику: підручник / М. І. Горлач, В. Г. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 840 с.
4. Гриненко А. М. Соціальна політика: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / А. М. Гриненко. – К.: КНЕУ, 2003. – 309 с.
5. Іщенко М. П. Політологія: навчальний посібник / М. П. Іщенко. – Черкаси: Черкаський національний університет, 2004. – 388 с.
6. Кельман М. С. Теорія держави і права (схеми, таблиці, поняття): навчальний посібник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. В. Сухицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 148 с.
7. Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – 256 с.
8. Костючков С. К. Політологія. Навчально-методичний посібник для студентів непрофільних спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» вищих навчальних закладів / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2013. – 50 с.
9. Кучик О. С. Зовнішня політика України: навчальний посібник / О. С. Кучик, О. А. Заяць. – К.: Знання, 2010. – 572 с.
10. Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін: навчальний посібник / О. В. Філонов, В. М. Субботін, В. В. Пашутін, І. Я. Тодоров. – К.: Знання, 2006. – 215 с.
11. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. – К.: Вид. центр «Академія», 2001. – 528 с.
12. Політологія. Підручник / за заг. ред. проф. В. Г. Кремень, проф. М. І. Горлача. – Харків: Друкарський центр «Єдіно-рог», 2001. – 640 с.
13. Політологія: Підручник / І. С. Дзюбка, К. М. Левківський, В. П. Андрущенко та ін.; за заг. ред. І. С. Дзюбка, К. М. Левківського. – К.: Вища школа, 2001. – 415 с.
14. Політологічний енциклопедичний словник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Генеза. – 1997. – 395 с.
15. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики / Т. В. Семигіна. – К.: Києво-Могилянська академія, 2005. – 253 с.
16. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: монографія /

- О. В. Скрипнюк. – Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 600 с.
17. Цілі сталого розвитку 2016-2030; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
 18. Шевчук П. І. Соціальна політика / П. І. Шевчук .- Львів: Світ, 2003. – 400 с.
 19. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): підручник / П. П. Шляхтун. – К.: Либідь, 2009. – 576 с.
 20. Юрій М. Ф. Основи політології: навчальний посібник / М. Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2010. – 336 с.

СЕМІНАР 3. РОЛЬ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

План семінару:

1. Сутність громадянського суспільства, його еволюція і особливості сучасного розвитку.
2. Історичний нарис розвитку громадянського суспільства в Україні.
3. Роль структур «третього сектору» у розвитку соціальної держави.
4. Взаємодія держави і громадянського суспільства як суб'єктів соціальної політики.
5. Перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні.

Питання для дискусій:

1. Поміркуйте, чому для ранніх історичних форм громадянського суспільства – античної та середньовічної – були характерні синкретизм політичної та громадської сфер, домінування суспільного (державного) початку над індивідуальним, а також певна «заданість» соціального статусу індивіда?
2. Поясніть, чому, на Вашу думку, поширення Магдебурзького права на території України зіграло важливу роль у процесі формування основ вітчизняного громадянського суспільства?
3. Вирішальну роль у розвитку громадянського суспільства повинна відігравати консолідуюча ідеологія, яка об'єднує різні політичні та соціальні сили. Проаналізуйте цю думку з позицій сучасної вітчизняної політики.

Теми рефератів:

1. Реалізація Магдебурзького права на теренах України.
2. Громадянське суспільство як дієвий інструмент консолідації демократії в Україні.
3. «Новий курс» Ф. Рузвельта та практика соціальної держави у США.
4. Діалог влади і громадянського суспільства: світовий досвід та вітчизняні реалії.
5. Суспільна згода як засіб та мета громадянського суспільства.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрийте сутність поняття громадянського суспільства з позиції Г. Гегеля, порівняйте її з сучасним розумінням даного суспільного феномена.
2. Побудуйте схеми «Взаємодія людини і громадянського суспільства», «Взаємодія людини і держави».
3. У зошит випишіть значення понять: автономний, акціонерне товариство, асоціація, атомізація, біфуркація, верифікація, генезис, девальвація, демократичний транзит, деструкція, дискримінація, ентропія, етатизм, істеблшмент, консолідована демократія, муніципальне підприємство, сакральний, синергетика, синкретизм, толерантність, юрисдикція.

Рекомендована література

1. Андресюк Б. П. Місцеве самоврядування в сучасній Україні: проблеми і перспективи / Б. П. Андресюк. – К.: Інформаційно-видавничий центр, 1997. – 222 с.
2. Барков В. Ю. Специфика становления гражданского общества в Украине / В. Ю. Барков, Т. В. Розова. – Одесса: Юридична література, 2003. – 336 с.
3. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник / І. І. Бодрова, С. В. Болдирєв, В. О. Величко та ін.; за ред. С. Г. Серьогіної. – Харків: Право, 2011. – 360 с.
4. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні / В. С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. – К.: Ін Юре, 2003. – 672 с.
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» №280/97-ВР від 21.05.97; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www..dunrada.org.ua/mrada/z_samovr_4.html.
6. Зінченко В. В. Громадянське суспільство: шляхи, форми та перспективи: монографія / В. В. Зінченко. – К.: КАРПУК; МАУП, 2007. – 468 с.
7. Іщенко О. М. Місцеве самоврядування: світовий досвід та особливості української моделі / О. М. Іщенко. – К.: Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2003. – 608 с.
8. Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз: навчальний посібник / Н. В. Камінська. – Київ.: КНТ, 2010. – 232 с.
9. Кін Дж. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення / Дж. Кін; пер. з англ. О. Гриценко. – К.: К.І.С., 2002. – 192 с.
10. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник / А. М. Колодій, В. Ю. Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 504 с.
11. Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – 256 с.

12. Лазор О. Д. Основи місцевого самоврядування: навчальний посібник / О. Д. Лазор. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 432 с.
13. Логвина В. Л. Політологія: навчальний посібник / В. Л. Логвина. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 304 с.
14. Трачук П. А. Державне будівництво та місцеве самоврядування: навчальний посібник / П. А. Трачук. – Чернівці: Наші книги, 2007. – 280 с.
15. Шевчук Д. Громадянське суспільство в горизонті філософського осмислення / Д. Шевчук // Розвиток громадянського суспільства в Україні: минуле, сучасність, перспективи: колективна монографія / за заг. ред. О. М. Руденко, С. В. Штурхецького. – Острого: ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – 328 с.
16. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування: навчальний посібник / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін; за заг. ред. Ю. М. Тодики. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2002. – 672 с.

СЕМІНАР 4. ЛЮДИНА ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

План семінару:

1. Біосоціальна природа людини.
2. Життя і благополуччя людини в ієрархії загально-значущих цінностей.
3. Людина як засадничий компонент функціонування й розвитку громадянського суспільства.
4. Соціальна організація громадянського життя людей.

Питання для дискусій:

1. Прокоментуйте думку стосовно того, що створення людиною «другої» реальності, штучної природи – техніки, різноманітних технологій, як механізмів перетворення оточуючого світу, призводить до дистанціювання, а згодом і відриву людини від середовища, яке його породило – природного світу.
2. Чому, на Вашу думку, протиріччя людської природи – між біологічним і соціальним, фізичним і духовним, природним і штучним, раціональним і емоціональним – в умовах сьогодення є надзвичайно загостреними?
3. Прокоментуйте з позицій сьогодення вислів давньогрецького філософа Протагора «Людина є мірою всіх речей».
4. Для сучасної політичної культури українського народу характерно співіснування елементів тоталітарно-авторитарного та ліберально-демократичного типів політичної культури. Визначте ці елементи й порівняйте їх.

Теми рефератів:

1. Людське життя як найвища цінність у цивілізованому суспільстві.
2. Біополітика – нова галузь наукового знання.
3. Ернест Гелнер і його вчення про «модулярну людину».

4. Соціальна система в трактуванні американського соціолога Толкота Парсонса.
5. Труднощі формування активістської демократичної політичної культури в сучасній Україні.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте (письмово) статті Конституції України, які визначають та регламентують реальний обсяг прав і свобод громадян, а також обсяг прав і обов'язків держави перед громадянами.
2. Зробіть схематичний рисунок, який відобразить ієрархію людських цінностей.
3. У зошит випишіть значення понять: біомедицина, гена інженерія, деескалація, дискурс, диссенсус, інверсія, індиферентність, імплементація, коеволюція, кореляція, компаративний, мімікрія, ойкумена, партикулярний, постмодерний, стохастичний.

Рекомендована література

1. Акифьев А. П. Гены. Человек, общество / А. П. Акифьев. – М.: Фирма «Прасковья», 1993 – 66 с.
2. Алексеев В. П. Становление человечества / В. П. Алексеев. – М.: Политиздат, 1984. – 462 с.
3. Аносов И. П. Основы эволюционной теории / И. П. Аносов, Л. Я. Кулич. – К.: «Твір інтер», 1999. – 288 с.
4. Биофилософия; научн. руков. И. К. Лисеева. – М.: ИФРАН, 1997. – 250 с.
5. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1991. – 271 с.
6. Гельвецій К. А. Про людину, її розумові здібності та її виховання / К. А. Гельвецій. – К.: Основи, 1994. – 415 с.
7. Гончаренко М. С. Екологія людини: навчальний посібник / М. С. Гончаренко, Ю. Д. Бойчук; за ред. Н. В. Кочубей. – Суми: ВТД «Університетська книга»; К.: Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. – 394 с.
8. Карпинская Р. С. Биология и мировоззрение / Р. С. Карпинская. – М.: Мысль, 1980. – 208 с.
9. Карпинская Р. С. Социобиология: критический анализ / Р. С. Карпинская, С. А. Никольский. – М.: Мысль, 1988. – 203 с.
10. Костючков С. К. Біологічне й соціальне розуміння природи людини: біополітичний аспект / С. К. Костючков // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – Дніпропетровськ, 2014. – № 9 (113). – С. 72–76.
11. Костючков С. К. Біополітичне підґрунтя філософсько-освітньої концепції в умовах громадянського суспільства: монографія / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2015. – 320 с.

12. Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: навчальний посібник /С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – 256 с.
13. Костючков С. К. Природа людини у контексті біополітики: етологічний і соціологічний аспекти / С. К. Костючков // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К.: ВІР УАН, 2014. – Вип. 88 (9). – С. 312–316.
14. Кули Ч. К. Человеческая природа и социальный порядок / Ч. К. Кули. – М.: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 2000. – 320 с.; [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://royallib.ru/book/kuli_charlz/chelovecheskaya_priroda_i_sotsialniy_poryadok.html.
15. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект: колективна монографія / НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. – Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи, 2015. – 356 с.
16. Образ человека будущего: Кого и как воспитывать в подрастающих поколениях: коллективная монография / под ред. О. А. Базалука. – К.: Кондор, 2011. – Т. 1. – 328 с.
17. Олескин А. В. Биополитика. Политический потенциал современной биологии: философские, политологические и практические аспекты / А. В. Олескин. – М.: Институт философии РАН, 2001. – 432 с.; [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://biopolitika.ucoz.ru/index/0-5>.
18. Цілі сталого розвитку 2016-2030; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

СЕМІНАР 5. ЗАКОНОДАВЧЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

План семінару:

1. Європейські стандарти в галузі реалізації соціальної політики.
2. Досвід соціальних реформ у країнах пострадянського простору.
3. Моделі соціальної держави, шляхи та механізми їх реалізації.
4. Системний підхід до проблеми інституціалізації соціальної держави.

Питання для дискусій:

1. Поміркуйте, чому реалізація соціальної політики здійснюється в державах пострадянського простору різними шляхами.
2. Прокоментуйте думку стосовно того, що функціонування й розвиток економіки в рамках ринкових відносин практично виключає сакральнопатерналістську модель соціального захисту.
3. Як Ви вважаєте, чому дотримання державою таких цілей, як встановлення загального благополуччя, утвердження в суспільстві

соціальної справедливості є пріоритетними напрямками діяльності соціальної держави в умовах першої чверті ХХІ століття?

4. Чому, на Вашу думку, громадяни повинні вбачати не тільки власні інтереси, а й нести серйозну відповідальність за забезпечення власного достатку і благополуччя?

Теми рефератів:

1. Модель соціальної політики Отто Бісмарка.
2. Модель соціальної політики Уільяма Беверіджа.
3. Реалізація соціальної політики в державах пострадянського простору.
4. Скандинавська модель соціальної політики.
5. Англосаксонська модель соціальної політики.

Завдання для самостійної роботи:

1. Вкажіть (письмово) основні соціальні права людини в контексті Європейської соціальної хартії, порівняйте їх (можна у вигляді таблиці) з відповідними положеннями Конституції України.
2. Умовна країна розташована в Європі населення – 20 млн. осіб; з них працюючих (офіційно) – 6 млн. осіб; ВВП – 450 млрд. дол. США (для порівняння: у Німеччині – 4,6 трлн.); зовнішній борг – 100 млрд. дол. США; рівень безробіття – 9%; державний устрій – унітарна держава, форма державного правління – республіка; політичний режим – демократія (молода); зовнішня політика – миролюбна, військових дій держава не веде; на території країни проживають приблизно 15 000 мігрантів (офіційних та неофіційних). За конституцією – держава соціальна; пенсійний вік – 60 років для чоловіків і жінок; різного роду пільги мають 5% населення. Запропонуйте (письмово) оптимальну, на Ваш погляд, модель соціальної політики для даної країни.

Рекомендована література

1. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина: монографія / В. М. Бебик. – К.: МАУП, 2003. – 424 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: навчальний посібник / А. Ю. Брегеда. – К.: КНЕУ, 2000. – 312 с.
3. Головатий М. Ф. Соціологія політики: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. Ф. Головатий. – К.: МАУП, 2003. – 504 с.
4. Гриненко А. М. Соціальна політика: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / А. М. Гриненко. – К.: КНЕУ, 2003. – 309 с.
5. Гусарев С. Д. Теорія права і держави: навчальний посібник для вищих навчальних закладів / С. Д. Гусарев, А. Ю. Олійник, О. Л. Слюсаренко. – К.: Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2008. – 270 с.
6. Дерєга В. В. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник / В. В. Дерєга. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – 178 с.

7. Дікон Б. Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту: підручник / Б. Дікон, М. Халс, П. Стабс. – К.: Основи, 1999. – 346 с.
8. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та інші; за ред. В. В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
9. Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – 256 с.
10. Правознавство: підручник для студентів вищих навчальних закладів / А. І. Берлач, С. С. Бичкова, Д. О. Карпенко та ін.. – К.: Правова єдність, 2009. – 790 с.
11. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / О. Ф Скакун. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
12. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: монографія / О. В. Скрипнюк. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 600 с.
13. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики: навчальний посібник / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. – К.: МАУП, 2002. – 200 с.
14. Теорія держави і права: Академічний курс: підручник / О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський та ін. – К: Юрінком Інтер, 2006. – 685 с.
15. Цілі сталого розвитку 2016-2030; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
16. Шевчук П. І. Соціальна політика / П. І. Шевчук. – Львів: Світ, 2003. – 400 с.
17. Ягодка А. Г. Соціальна інфраструктура і політика: навчальний посібник / А. Г. Ягодка; Київ. нац. екон. ун-т. – К.: Видавництво КНЕУ, 2000. – 209 с.
18. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування: навчальний посібник / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін; за заг. ред. Ю. М. Тодики. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2002. – 672 с.

СЕМІНАР 6. РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

План семінару:

1. Сутність поняття «місцеве самоврядування».
2. Історичні витоки місцевого самоврядування.
3. Соціально-політична природа місцевого самоврядування.
4. Роль місцевого самоврядування в становленні соціальної держави.
5. Соціальна роль інституту місцевого самоврядування в контексті європейської демократичної практики.

Питання для дискусій:

1. Чому, на Вашу думку, в політичній історії України простежується безперервний взаємний зв'язок між розвитком держави та місцевого самоврядування?
2. Відомо, що істотний вплив на формування концепції місцевого самоврядування справила Велика французька революція 1789 – 1799 років. Поміркуйте щодо сутності цього впливу.
3. Проаналізуйте думку стосовно того, що форми організації життя населення на місцях їх проживання складають не тільки політичну, але й соціальну основу державності, її стабільність і опору.

Теми рефератів:

1. Концепція місцевого самоврядування в Конституції України.
2. Європейська Хартія місцевого самоврядування: історія створення, мета, зміст.
3. Історичні витоки місцевого самоврядування: європейський контекст.
4. Служба в органах місцевого самоврядування як дієвий механізм відбору нової генерації української політичної еліти.
5. Реформа державного управління та місцевого самоврядування – загальна стратегічна задача колишніх соціалістичних країн.

Завдання для самостійної роботи:

1. Побудуйте графічно структуру органів місцевого самоврядування в Україні.
2. Окресліть проблемне поле діяльності органів місцевого самоврядування в сучасній Україні.
3. Дайте визначення наступним поняттям: компетенція, хартія, субординація, агора, віче, гільдія, кантон, грант, лобювання, енцикліка, реабілітація.

Рекомендована література

1. Андресюк Б. П. Місцеве самоврядування в сучасній Україні: проблеми і перспективи / Б. П. Андресюк. – К.: Інформаційно-видавничий центр, 1997. – 222 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології / А. Ю. Брегеда. – К.: КНЕУ, 2000. – 312 с.
3. Гелей С. Політологія: навчальний посібник / С. Гелей, С. Рутар. – К.: Знання, 1999. – 427 с.
4. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник / І. І. Бодрова, С. В. Болдирев, В. О. Величко та ін.; за ред. С. Г. Серьогіної. – Харків: Право, 2011. – 360 с.
5. Іщенко О. М. Місцеве самоврядування: світовий досвід та особливості української моделі / О. М. Іщенко. – К.: Ін-т законод. передбачень і правової експертизи, 2002. – 603 с.
6. Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз: навчальний посібник / Н. В. Камінська. – Київ: КНТ, 2010. – 232 с.

7. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 504 с.
8. Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – 256 с.
9. Костючков С. К. Політологія. Навчально-методичний посібник для студентів непрофільних спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» вищих навчальних закладів / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2013. – 50 с.
10. Політологія. Посібник для студентів вузів / за ред. О. В. Бабкіної, В. Л. Горбатенка. – К.: Акаднмі, 1998. – 368 с.
11. Томенко М. В. Українська перспектива: історико-політологічні підстави сучасної державної стратегії / М. В. Томенко. – К.: Українська перспектива, 1995. – 103 с.
12. Ярмаш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування: навчальний посібник / О. Н. Ярмаш, В. О. Серьогін; за заг. ред. Ю. М. Тодики. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2002. – 672 с.

СЕМІНАР 7. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

План семінару:

1. Історичний аспект державної політики у сфері охорони здоров'я.
2. Охорона здоров'я – один із пріоритетних напрямів соціальної політики держави.
3. Нормативно-правове забезпечення соціальної політики в галузі охорони здоров'я в Україні.
4. Міжнародно-правові норми в сфері охорони здоров'я.
5. Соціальна політика в сфері охорони здоров'я у країнах пострадянського простору.

Питання для дискусій:

1. Поміркуйте, чому поступове реформування вітчизняної системи охорони здоров'я розглядається на різних державних рівнях не крізь призму поглиблення, стабілізації та підсилення, а як безумовний прояв завершеного переходу в певний оптимізований стан?
2. Чому, на Вашу думку, актуальним питанням сьогодення є перехід на соціально-орієнтовані ринкові відносини країн пострадянського простору?
3. Розвиток сучасних міжнародних відносин свідчить про те, що внутрішньодержавні стосунки в сфері прав людини на охорону здоров'я стали ключовим об'єктом міжнародно-правового регулювання. Обґрунтуйте актуальність такого стану в умовах першої декади ХХІ століття.

Теми рефератів:

1. Питання охорони народного здоров'я в УРСР у 20 – 40-ті роки ХХ століття.
2. Проблематика охорони здоров'я населення в УРСР у 50 – 70-ті роки ХХ століття.
3. Базові принципи державної політики сучасної України у сфері охорони здоров'я.
4. Модернізація системи охорони здоров'я України на сучасному етапі.
5. Медична реформа в сучасній Україні: аналіз перших досягнень і невдач.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте (письмово) Закон України, який був прийнятий 19 листопада 1992 року «Основи законодавства України про охорону здоров'я»; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/page/>.
2. Заповніть таблицю.

Система охорони здоров'я в Радянському Союзі

Позитивні складові	Негативні складові

3. Використовуючи інформацію мережі Internet, випишіть основні напрями реформування системи охорони здоров'я в сучасній Україні.

Рекомендована література

1. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми: монографія / Н. П. Борецька. – Донецьк: Янтра, 2001. – 352 с.
2. Булеца С. Б. Право фізичної особи на життя та здоров'я (Порівняльно-правовий аспект): монографія / С. Б. Булеца. – Ужгород: Ліра, 2006. – 172 с.
3. Гладун З. С. Державна політика охорони здоров'я в Україні (адміністративно-правові проблеми формування і реалізації) / З. С. Гладун. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 460 с.
4. Головатий М. Ф. Соціологія політики: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / М. Ф. Головатий. – К.: МАУП, 2003. – 504 с.
5. Гриненко А. М. Соціальна політика: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / А. М. Гриненко. – К.: КНЕУ, 2003. – 309 с.
6. Деріга В. В. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник / В. В. Деріга. – Миколаїв: ЧДУ, 2012. – 152 с.
7. Конопліна Ю. С. Соціальне страхування: навчальний посібник / Ю. С. Конопліна. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008 – 224 с.

8. Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – 256 с.
9. Медико-правовий тлумачний словник / За ред. І. Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2010. – 530 с.
10. Медицинское право: правовые позиции Европейского суда по правам человека / сост. В. Д. Волков, Л. М. Дешко, Ю. В. Мазур та ін. – Донецк: Современная печать, 2011. – 117 с.
11. Охорона здоров'я та права людини: ресурсний посібник // Дж. Коен, Т. Езер, П. Мак Адамс, М. Мілоф; пер. з англ. Н. Шевчук; наук. ред. укр. версії І. Сенюта. – Львів: «Медицина і право», 2011. – 600 с.
12. Робак І. Ю. Охорона здоров'я в першій столиці радянської України (1919–1934 рр.) / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко. – Х.: Колегіум, 2012. – 260 с. (іл. 14 с.).
13. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики: навчальний посібник / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. – К.: МАУП, 2002. – 200 с.
14. Стеценко С. Г. Медичне право України: підручник / С. Г. Стеценко, В. Ю. Стеценко, І. Я. Сенюта; за заг. ред. С. Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с.
15. Страхування в галузі охорони здоров'я: навчальний посібник / І. Б. Дячук, І. Я. Сенюта, Х. Я. Терешко та ін.; за заг. ред. І. Я. Сенюти. – Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2010. – 216 с.
16. Сучасне українське медичне право: монографія / за заг. ред. С. Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.
17. Цілі сталого розвитку 2016-2030; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

СЕМІНАР 8. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОСВІТИ

План семінару:

1. Система освіти як важливий елемент суспільного життя і державного механізму.
2. Освіта – стратегічний ресурс соціального розвитку суспільства.
3. Законодавче забезпечення освітнього процесу в соціальній державі.
4. Особливості освітньої політики в країнах Європи.
5. Проблеми реформування української системи вищої освіти.

Питання для дискусій:

1. Чому, на Вашу думку, розвинені країни світу активно підтримують концепцію безперервної, протягом життя, освіти, сутність якої полягає в залученні якомога більшого числа осіб до освітнього процесу в різноманітних його формах?
2. Яким чином, на Вашу думку, слід реформувати систему освіти, щоб навчальні заклади стали істинною школою демократії для молоді країни

й забезпечували умови для перспективної реалізації громадянами господарських, соціальних і політичних ініціатив?

3. Прокоментуйте думку стосовно того, що «надзавданням» освіти вбачається ефективне відтворення індивіда як активного споживача, користувача і творця національного та світового інтелектуального й духовного потенціалу.

Теми рефератів:

1. Моделі доступної вищої освіти для людей з особливими потребами.
2. Стан освітньої системи в державі – індикатор якості життя суспільства.
3. Болонський процес і утворення країнами Європи єдиного освітнього простору.
4. Навчальні заклади як ефективна школа демократії для молоді України.
5. Науково-освітній потенціал української нації: погляд у майбутнє.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте (письмово) основні положення Болонської декларації 1999 року.
2. Заповніть таблицю «Особливості організації освітнього процесу в тоталітарному та демократичному суспільствах».

Особливості організації освітнього процесу	
<i>Тоталітарне суспільство</i>	<i>Демократичне суспільство</i>
1. Організаційний аспект	
2. Політичний аспект	
3. Соціальний аспект	
4. Економічний аспект	

Рекомендована література

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2005. – 804 с.
2. Вища школа як соціальний інститут і механізм соціалізації молоді: монографія / М. Михальченко (керівник), Т. Андрущенко, В. Баранівський, О. Бульвінська та ін. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 318 с.
3. Головатий М. Ф. Соціологія політики: навчальний посібник для студентів вищого навчального закладу / М. Ф. Головатий. – К.: МАУП, 2003. – 504 с.
4. Деріга В. В. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник / В. В. Деріга. – Миколаїв: ЧДУ, 2012. – 152 с.
5. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2003. – 416 с.
6. Костючков С. К. Особливості функціонування вищої школи України в умовах формування громадянського суспільства / С. К. Костючков //

- Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2015. – № 2. – С. 54–61.
7. Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – 256 с.
 8. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
 9. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія / О. В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 244 с.
 10. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття / Авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін. – Кн. 3: Модернізація освіти. – К.: Навчальна книга, 2003. – 943 с.
 11. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 448 с.
 12. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
 13. Ніколаєнко С. М. Освіта і наука: людський потенціал / С. М. Ніколаєнко. – К.: Освіта, 2003. – 159 с.
 14. Ніколаєнко С. М. Управління якістю вищої освіти: Теорія, аналіз і тенденції розвитку: монографія / С. М. Ніколаєнко. – К.: Київський нац. торг.-економ. ун-т, 2007. – 519 с.
 15. Рябченко В. І. Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: соціально-філософський аналіз з позиції світоглядно-компетентнісного підходу: монографія / В. І. Рябченко. – К.: Фітосоціоцентр, 2015. – 674 с.
 16. Семенченко Н. Образование в Украине / Н. Семенченко. – К.: Саммит-книга, 2010. – 320 с.
 17. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики / Т. В. Семигіна. – К.: Києво-Могилянська академія, 2005. – 253 с.
 18. Цілі сталого розвитку 2016-2030; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
 19. Шевчук П. І. Соціальна політика: навчальний посібник / П. І. Шевчук. – Львів.: Світ, 2003. – 400 с.

СЕМІНАР 9. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

План семінару:

1. Екологічна безпека – одна з ключових проблем ХХІ століття.
2. Право людини на безпечне життєве середовище та порядок його здійснення в Україні.
3. Екологічне законодавство у країнах пострадянського простору.
4. Теоретичні засади і практичні аспекти соціальної екології.

5. Міжнародний аспект екологічної політики.

Питання для дискусій:

1. Прокоментуйте думку стосовно того, що суспільний прогрес має ґрунтуватися на соціальних потребах самої людини у контексті модерної науково-технічної цивілізації.
2. Існує думка, що екологічна ситуація в сучасній Україні – це не тільки результат антинаукової, експансіоністської, почасти варварської політики радянського уряду, але й сумне надбання новітньої історії нашої країни, результат регресивного розвитку господарства, керованого егоїстичними інтересами «доморощеного» олігархату. Аргументовано спростуйте або підтвердіть цю думку.
3. Проаналізуйте думку стосовно того, що в СРСР, не зважаючи на в цілому споживацький підхід у питанні взаємодії людини та природи, в умовах соціалістичного господарства вдавалося досягти раціональної експлуатації природних багатств.

Теми рефератів:

1. Екологічна ситуація в сучасній Україні.
2. Охорона природи в умовах соціалістичного господарства.
3. Психоекологічне довкілля України.
4. Соціальна етика та екологія: історія і сучасний контекст.
5. Міжнародне співробітництво в природоохоронній галузі.

Завдання для самостійної роботи:

1. У міжнародній юридичній практиці широко застосовується таке поняття як *міжнародний екологічний злочин*, що розглядається як злочин міжнародного характеру. Поняття «міжнародний злочин» визначається у статті 19 Проекту статей про міжнародну відповідальність, розробленого Комісією міжнародного права. Випишіть визначення даного поняття, наведіть приклади міжнародних екологічних злочинів у сучасному світі.
2. Заповніть таблицю за наведеним прикладом (12-15 пунктів, до 2000-х років).

Міжнародна діяльність у природоохоронній сфері

Рік заснування природоохоронної організації або прийняття міжнародно-правових документів	Характер події, зміст міжнародно-правових документів
1886	Укладено Договір про регулювання лову лососів у басейні річки Рейн.
1902	Прийняття Міжнародної конвенції про охорону птахів, корисних у сільському господарстві.

Рекомендована література

1. Адаменко О. М. Соціальна екологія / О. М. Адаменко. – Івано-Франківськ: «Сіверсія», 1999. – 192 с.
2. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: навчальний та науково-практичний посібник / В. І. Андрейцев. – К.: Знання-Прес, 2002. – 332 с.
3. Буравльов Є. П. Основи сучасної екологічної безпеки / Є. П. Буравльов. – К.: Інститут транспорту нафти, 1999. – 240 с.
4. Гончаренко М. С. Екологія людини: навчальний посібник / М. С. Гончаренко, Ю. Д. Бойчук; за ред. Н. В. Кочубей. – Суми: ВТД «Університетська книга»; К.: Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. – 394 с.
5. Екологія і культура / під. ред. В. С. Крисаченко, С. В. Кримського, М. А. Голубця та ін. – К.: Наукова думка, 1991. – 260 с.
6. Єрмоленко А. М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи: монографія / А. М. Єрмоленко. – К.: Лібра, 2010. – 416 с.
7. Зеркалов Д. В. Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль. Посібник / Д. В. Зеркалов. – К.: КНТ, Дакор, Основа, 2007. – 412 с.
8. Качинський А. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення / А. Качинський. – К.: НІСД, 2001. – 312 с.
9. Комарницький В. М. Екологічне право: навчальний посібник / В. М. Комарницький, В. І. Шевченко, С. В. Єлькін. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с.
10. Комарницький В. М. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій в Україні: монографія / В. М. Комарницький. – Луганськ: РВВ ЛАВС, 2002. – 152 с.
11. Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – 256 с.
12. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія / О. В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 244 с.
13. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики / Т. В. Семигіна. – К.: Києво-Могилянська академія, 2005. – 253 с.
14. Ситаров В. А. Социальная экология / В. А. Ситаров, В. В. Пустовойтов. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 280 с.
15. Сніжко В. В. Психоекологічне довкілля України / В. В. Сніжко. – К.: Бібліотека Всеукраїнського наукового та професійного товариства ім. М. Міхновського, 2000. – 84 с.
16. Цілі сталого розвитку 2016-2030; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК

1. Сутність поняття «політика», еволюція політики в історії цивілізації.
2. Ключові особливості, специфіка, різновиди, структура та функції політики.
3. Поняття і сутність соціальної політики.
4. Соціальна політика, її цілі, пріоритети та принципи реалізації.
5. Пріоритетні завдання соціальної політики сучасної держави.
6. Роль соціальної політики в суспільному житті.
7. Поняття держави та її функції.
8. Характеристика форм державного управління.
9. Поняття державного устрою, його форми.
10. Ознаки і сутність соціальної держави.
11. Соціальна сфера як простір реалізації соціальної політики держави.
12. Система цінностей у соціальній політиці держави.
13. Генезис, природа й сутність громадянського суспільства.
14. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні.
15. Роль структур «третього сектору» в розвитку соціальної держави.
16. Співвідношення держави і громадянського суспільства.
17. Тенденції розвитку громадянського суспільства в Україні.
18. Біосоціальна природа людини, співвідношення природного і соціального у людини.
19. Життя і благополуччя людини в ієрархії загально-значущих цінностей.
20. Людина як засадничий компонент функціонування і розвитку громадянського суспільства.
21. Соціальна організація громадянського життя людей в умовах сучасності.
22. Європейські стандарти в соціальній політиці.
23. Соціальні реформи в країнах пострадянського простору.
24. Моделі соціальної держави, шляхи та механізми їх реалізації.
25. Сучасний системний підхід до проблеми інституціалізації соціальної держави.
26. Етапи розвитку соціальної держави.
27. Місцеве самоврядування та його ознаки.
28. Історичні витоки місцевого самоврядування в Європі.
29. Соціально-політична природа місцевого самоврядування.
30. Соціальне партнерство державної влади та місцевого самоврядування.
31. Роль місцевого самоврядування в становленні соціальної держави.
32. Повноваження місцевого самоврядування.
33. Соціальна роль інституту місцевого самоврядування в контексті європейської демократичної практики.
34. Основні принципи змісту і сутності місцевого самоврядування.
35. Напрямки реформування системи місцевого самоврядування.
36. Історичний аспект державної політики у сфері охорони здоров'я.
37. Охорона здоров'я як один із пріоритетних напрямів соціальної політики держави.
38. Основні принципи охорони здоров'я в Україні.

39. Нормативно-правове забезпечення соціальної політики у галузі охорони здоров'я в Україні.
40. Міжнародно-правові норми в галузі охорони здоров'я.
41. Соціальна політика в сфері охорони здоров'я у країнах пострадянського простору.
42. Система освіти як важливий елемент суспільного життя і державного механізму.
43. Провідна роль системи освіти у культурному розвитку цивілізації.
44. Засадничі принципи гуманізації освітнього процесу.
45. Україна і Болонський процес.
46. Законодавче забезпечення освітнього процесу в соціальній державі.
47. Освітня політика в країнах сучасної Європи.
48. Проблеми реформування української системи вищої освіти.
49. Вища освіта для осіб з інвалідністю.
50. Екологічна безпека як одна з ключових проблем ХХІ століття.
51. Основні принципи природокористування.
52. Право людини на безпечне життєве середовище та порядок його здійснення в Україні.
53. Екологічне законодавство у країнах пострадянського простору.
54. Соціальна екологія: теоретичні засади й практичні аспекти.
55. Міжнародний контекст екологічної політики.

ДОДАТКИ

Додаток А

Моделі соціальної політики³

Назва моделі	Сутність моделі, особливості практичного впровадження
1	2
Модель Бісмарка	Німецький канцлер <i>Отто Бісмарк</i> (1815–1898) домігся послідовного прийняття трьох законів, які сформували систему соціального страхування: Закон про страхування по хворобі осіб, зайнятих у промисловому виробництві (1884 р.), Закон про страхування від нещасних випадків на виробництві (1885 р.), Закон про інвалідність і страхування по старості (1891 р.). Модель побудована на взаємних зобов'язаннях найманих працівників і працедавців; на принципі трудової участі (краще забезпечений той, хто більше працює і більше заробляє) та на перевазі реабілітації над пенсіонуванням, із метою запобігання дострокового виходу на пенсію в зв'язку зі втратою працездатності. Найбільш повно модель реалізована в Німеччині.
Модель Беверіджа	Модель англійського економіста <i>Уільяма Беверіджа</i> (1879–1963) хронологічно виникла після моделі Бісмарка як реакція на ситуацію, пов'язану з наслідками кризи початку 1930-х років ХХ ст., а також подіями Другої світової війни. Ці чинники загострили необхідність підвищення ступеню соціального захисту, більш масштабного охоплення людей, інтегрованих у систему соціального захисту, що зумовило перегляд ролі держави в соціально-економічних процесах. Модель Беверіджа вважається першою пенсійною реформою у світовій практиці. Відмова від вільних, ліберальних накопичувальних принципів побудови пенсійної системи до всезагального державного пенсійного забезпечення була зумовлена економічними і політичними причинами, пов'язаними зі згаданими вище подіями.
Скандинавська модель (ще має назви соціал-демократична або нордична)	Небезпідставно визнана кращим зразком реалізації соціальної політики в світі. Її принципами є: універсальність (охоплення всіх груп населення), солідарність (загальна, відповідно доходам, участь у фінансуванні соціальної системи), державність (саме державі належить право перерозподілу соціальних благ). Забезпечується реалізація концепції суспільства повної зайнятості, соціальної рівності та соціальної справедливості. Найбільш повно модель реалізована в країнах Скандинавії – Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції.

³ Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: Навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – С. 116-120.

1	2
Англо-саксонська модель	Передбачається середній рівень перерозподілу податків через бюджет на соціальну сферу, домінування недержавних – приватних і муніципальних – соціальних установ. Основою стабільності й добробуту вважається не стільки соціальне страхування, скільки володіння нерухомістю, цінними паперами тощо. Політика держави орієнтована на стимулювання бізнесу. За показниками комфортності життя – заробітня плата, ціни, рівень соціального обслуговування, рівень злочинності тощо – Канада, наприклад, посідає перше місце в світі. Англосаксонська модель характерна також для США, Великої Британії, Ірландії.
Континентальна модель	Передбачає значні обсяги перерозподілу ВВП, фінансування соціальних послуг за рахунок високих податків і страхових внесків від підприємців; наявною є мережа інститутів соціального партнерства; ринкова конкуренція стимулюється державою. Історично ця модель оформилася в Західній Німеччині в 50-ті роки XX ст. Характерна для більшості країн Західної Європи.
Ліберальна модель	Здійснюючи соціальну політику, держава потенціє та стимулює індивідуальну активність громадян, заохочуючи підприємливість, ініціативність, зацікавленість у наявності роботи, соціальної захищеності, певного суспільного статусу. Ліберально орієнтована держава забезпечує дотримання громадянських прав людини, захист же прав соціальних стає переважно сферою діяльності самої людини, а також різних громадських організацій, що охоплюють практично всі сторони життя соціуму. Найбільш повно модель реалізована в США та Великій Британії.
Латинська (католицька) модель	Базовим принципом є допомога. У християнському вченні допомога ближньому розглядається як одна з головних людських чеснот, одним із основних є принцип «загального блага». Людина в нужденному стані звертається до родичів, друзів, сусідів, тільки потім – до державних органів. Модель характерна для країн із переважанням католицизму: Польщі, Італії, країн Латинської Америки.
Консервативна (континентально-європейська або інституціональна) модель	Базується на принципі досягнень: праця визначає соціальне забезпечення, соціальні послуги державою практично не забезпечуються; складнощі виникають у людей, котрі не працюють і не мають страховки, вони розраховують тільки на благодійні організації та громадську допомогу. Бюджетні відрахування й страхові внески робітника та роботодавця на соціальну сферу приблизно однакові, шляхами перерозподілу виступають як державні, так і приватні соціально-страхові фонди. Модель характерна для Австрії, Бельгії, Німеччини, Франції.

1	2
Південно-європейська модель	Запровадження організаційних принципів даної моделі забезпечує досить низький рівень соціального захисту, це дозволяє характеризувати її як таку, що розвивається, без чіткої організації та належної регламентації. Основний «тягар» соціальної допомоги покладений на інститути громадянського суспільства – світські та релігійні. Модель має місце в Іспанії, Греції, Італії, Португалії.
Благодійна модель	Кошти на соціальну допомогу та утримання установ соціального захисту, які здійснює держава, формуються, як правило, з приватних пожертвувань у державні благодійні фонди, а також частково – на кошти державного бюджету.
Адміністративна модель	Передбачає безпосереднє активне втручання держави в ринок, наявність активно функціонуючих систем перерозподілу доходів під контролем держави; механізмів втручання в процеси ціноутворення, зайнятості населення, регулювання тарифів.
Стимулююча модель	Певним чином, ідеальна модель – її можливо реалізувати за умов високого рівня економічного розвитку, прогресуючої інфраструктури громадянського суспільства й ринкового господарства; формується шляхом створення таких систем оподаткування й соціальної підтримки, які стимулюють суб'єктів господарювання вкладати кошти не тільки в окремі соціальні проекти, а й в усю соціальну сферу взагалі.
Корпоративна модель	Соціальний «вантаж» бере на себе корпорація, підприємство або установа, де працює людина; стимулюючи робітників до максимального трудового внеску, корпорація пропонує їм широкий спектр соціальних гарантій, а саме – пенсійне забезпечення, часткова оплата послуг у сфері медицини, відпочинку, освіти. Фінансовим підтримкам виступають кошти корпоративних соціальних фондів.
Суспільна модель	Базується на відповідальності всього суспільства за благополуччя його членів. Це перерозподільча модель соціальної політики, коли багатий платить за бідного, здоровий за хворого, молодий за старого. Основним суб'єктом перерозподілу є держава. Фінансовими механізмами перерозподілу слугують державний бюджет і державні соціально-страхові фонди.
Пагерналістська модель	Передбачає принцип державної відповідальності за реалізацію соціальної політики. Фінансовим підтримкам є кошти держбюджету та бюджетів державних підприємств. У моделі реалізується принцип рівності в споживанні матеріальних і соціальних благ і послуг, а також доступність їх населенню, що зумовлює досягнення високого ступеню соціального вирівнювання.

1	2
Ринкова модель	Характерна для країн пострадянського простору; відрізняється від інших певною «жорсткістю», соціальна сфера роздержавлена, соціальні трансферти – пенсії, виплати – мінімізовані. Формально громадяни отримують необхідну їм допомогу від держави, але, здебільшого, дуже незначну.
Соціально орієнтована модель	Соціальний характер ринкової економіки не повинен спрощуватися до простого забезпечення максимального числа громадян засобами існування шляхом перерозподілу національного продукту. Соціальна політика інтегрується в економічний механізм і обмежує вільний розвиток ринку у випадку, якщо його хаотизація призводить до небажаних соціальних результатів. Звикання людей до постійного, хай і не дуже високого, рівня добробуту знижує конкурентність ринкової системи, стримує реалізацію творчого потенціалу людей, провокує безробіття, що знижує загальний рівень добробуту.
Рудиментарна модель	Модель трактується як така, що розвивається або переходна. В країнах Південної Європи, де вона має місце, лише протягом 1980 – 2000 рр. під впливом соціально-економічних структурних трансформацій створені або вдосконалюються системи загального соціального забезпечення – страхування на виробництві й соціальне страхування. Загалом рівень соціального забезпечення в цих країнах достатньо низький; суспільна свідомість орієнтована на те, що соціальний захист громадян в основному реалізується через родину та приватну благодійність.

Моделі доступної вищої освіти для людей із особливими потребами⁴

Назва моделі	Нормативно-правове підґрунтя	Сутність моделі, напрями практичного втілення
1	2	3
Спеціалізована	Загальна декларація прав людини (1948), Конвенція про права дитини (1989), Конституція України та інші міжнародні документи.	Самостійна галузь соціально-гуманітарної діяльності, яка містить як навчання молоді, що набуває першу професію (інваліди з дитинства), так і підготовка та перепідготовка дорослих інвалідів I та II груп віком до 45 років. Для створення нормальних умов життєдіяльності, професійної освіти та працевлаштування зазначених груп інвалідів, крім їх забезпечення відповідними навчальними місцями в звичайних училищах і технікумах, потрібні спеціалізовані навчальні заклади, що належать до системи соціального забезпечення населення й одночасно опікуються органами охорони здоров'я, середньої, вищої та професійної освіти. Навчально-матеріальне середовище в небагатих існуючих у нашій країні спеціалізованих навчальних закладах для інвалідів, як показують дослідження, зовсім не відповідає сучасним вимогам. Саме тому молоді інваліди з відносно невеликими порушеннями стану здоров'я, наприклад, в опорно-руховому апараті, намагаються потрапити в звичайні навчальні заклади, де за відповідних умов вони набувають високої професійної кваліфікації. Вибір професійно-технічних і середніх навчальних закладів загального типу для інвалідів з не дуже тяжкими фізичними вадами здоров'я часто є вимушеним.

⁴ Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: Навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – С. 204-206.

1	2	3
Дистанційна	Положення про дистанційне навчання. Наказ МОН № 466 від 25.04.13 року.	<p>Навчальний процес за дистанційною формою навчання здійснюється в таких формах: самостійна робота; навчальні заняття; практична підготовка (у ВНЗ); професійно-практична підготовка (у ПТНЗ); контрольні заходи. Основною формою організації навчального процесу за дистанційною формою є самостійна робота.</p> <p>Основними видами навчальних занять за дистанційною формою навчання є: лекція, семінар, практичні заняття, лабораторні заняття, консультації та інші.</p> <p>Лекція, консультація, семінар проводяться зі студентами (учнями, слухачами) дистанційно в синхронному або асинхронному режимі відповідно до навчального плану.</p> <p>Орієнтоване наперед на такі категорії учнів (вихованців):</p> <ul style="list-style-type: none"> – особи з особливими потребами; – обдаровані діти та молодь, які спроможні самостійно або прискорено опанувати навчальні програми; – особи, які проживають у географічно віддалених і важкодоступних до навчального закладу населених пунктах; – учні вечірніх шкіл, які за умовами праці перебувають тривалий час за межами населеного пункту, де розташований ЗНЗ, і учні, які за сімейними обставинами (декретна відпустка тощо) не можуть систематично відвідувати школу; – особи, які бажають отримати додаткові знання паралельно з навчанням у школі; – особи, які готуються до вступу до ВНЗ; – громадяни України, які тимчасово або постійно проживають за кордоном.

1	2	3
Інтегрована	Загальна декларація прав людини (1948), Конвенція про права дитини (1989), Конституція України, інші міжнародні документи.	Інтегроване навчання має стати провідним принципом навчання людей з особливими потребами, відповідно до Стандартних правил ООН і Саламанкської декларації, а не окремим випадком як таким. Інтегрована освіта не повинна витісняти спеціальну освіту, а, впроваджуючись поступово, має стати її частиною, насамперед для тих, хто міг би навчатися разом з усіма без штучних перешкод і бар'єрів. Визнано, що в таких умовах люди з особливими потребами краще адаптуються до навколишнього середовища, оволодівають спеціальними навичками, почувуються більш самостійними, запитаними в суспільстві.
Інклюзивна	Декларація ООН про права розумово відсталих (1971), Декларація про права інвалідів (1975), Конвенція про права дитини (1989).	Спільне навчання інвалідів та осіб без інвалідності в навчальних закладах шляхом створення необхідних умов для такого навчання в основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей; забезпечує рівноцінне ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами. Термін «інклюзія» має відмінності від термінів «інтеграція» та «сегрегація». При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для отримання бажаного результату переваги: — не розділяє інвалідів та їх однолітків; — дає уявлення про те, які проблеми можуть мати інваліди, та виховує повагу й толерантність суспільства до інвалідів; — допомагає молодим інвалідам набутти впевненості в собі в реальних умовах, що не «відірвані» від дійсності; — допомагає інвалідам оцінити свої здібності, навички й можливості більш реалістично; — витрати на таке навчання відносно невисокі порівняно з навчанням у спеціальних загальноосвітніх школах-інтернатах.

Етапи розвитку національного екологічного законодавства⁵

Етапи	Характеристика етапу
I	2
Із часів «Руської правди» до 1917 року	<p>Великий князь Ярослав (1019–1050) видав перші письмові закони слов'янською мовою, які відображають тогочасний громадянський стан. Охорона природних ресурсів у цьому документі розглядається як збереження, насамперед, об'єктів власності; наприклад, у пункті VI говориться: «За бобра, вкраденого з нори, визначається 12 гривень пені», у пункті IX наголошується: «За борть (душло, в якому мешкають бджоли – <i>примітка автора</i>)⁶ ізсечену винний дає 3 гривні в казну, за дерево півгривні, за видрання бджіл – 3 гривні».</p> <p>Суто екологічний аспект у правовому регулюванні природними ресурсами почав набувати реальних обрисів наприкінці XIX століття; зокрема, у 1888 році, за царювання Олександра III, було прийнято «Положення про збереження лісів». У цілому етап характеризується егоїстично-споживацьким ставленням до природи.</p>
Із 1917 року по 1991 рік	<p>Після жовтневого перевороту (25.10.1917 р. за старим стилем) більшовицька влада запровадила в життя документи, якими регулювався порядок природокористування. Серед них: декрети радянського керівництва «Про соціалізацію земель» (лютий 1918 р.), «Про ліси» (травень 1918 р.), «Про мисливство» (липень 1920 р.), загальний декрет Раднаркомом РРФСР про охорону пам'ятників природи (16 вересня 1921 р.). У період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. і в повоєнні роки охорона природи була пріоритетним завданням радянського керівництва.</p> <p>Постановою Раднаркомом СРСР від 21 червня 1945 р. були затверджені Правила продажу лісу в лісових масивах союзного значення, що діяли до 1955 року. В 1956 р. стала більш суворою відповідальність керівників підприємств за скидання в рибогосподарчі водоймища брудних стічних вод. Конституція СРСР 1977 року наголосила: «Громадяни</p>

⁵ Костючков С. К. Основи соціальної держави та громадянського суспільства: Навчальний посібник / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2016. – С. 222-223.

⁶ Карамзін Н. М. И что была тогда Россия: Страницы из «Истории государства Российского» / Н. М. Карамзин. – Харьков: Прапор, 1990. – С. 92.

Характеристика етапу	
Етапи	2
1	<p>СРСР зобов'язані берегти природу, охороняти її багатства» (Ст. 67). Примітно, що в радянські часи популярним був вислів видагного біолога-селекціонера І. В. Мічуріна: «Ми не можемо чекати милостей від природи, взяти їх у неї – ось наше завдання». Не зважаючи на такий, у цілому споживацький, підхід, в умовах соціалістичного господарства вдалося досягти раціональної експлуатації природних багатств, за окремими показниками навіть збагативши їх (у порівнянні з попереднім періодом).</p> <p>Сучасний період розпочався прийняттям Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.), яким, зокрема, були зафіксовані основні базові положення з охорони довкілля: впровадження економічних механізмів управління природокористуванням, екологічного моніторингу та екологічної експертизи, екологічного страхування, відшкодування заподіяної шкоди довкіллю тощо. Для цього періоду характерним є звернення до міжнародно-правових аспектів охорони природи, а також екологізація практично всіх сфер суспільного життя.</p>
Із 1991 року по теперішній час	

Науково-методичне видання

КОСТЮЧКОВ Сергій Карпович

**ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ
«ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ
ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»**

для магістрантів спеціальності «Соціальна робота» вищих навчальних закладів

Методичні рекомендації

ISBN 978-966-630-249-9

Технічний редактор – Сергій Дудченко

Підписано до друку 02.09.2019. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум.др. арк. 2,5. Наклад 300.

Віддруковано у ТОВ «Айлант»
Свідоцтво про реєстрацію ХС №1 від 20.08.2000 р.
73000, Україна, м.Херсон, пров. Пугачова, 5 /20.
Тел.: 050-396-08-91.